

איגרת לתלמידים

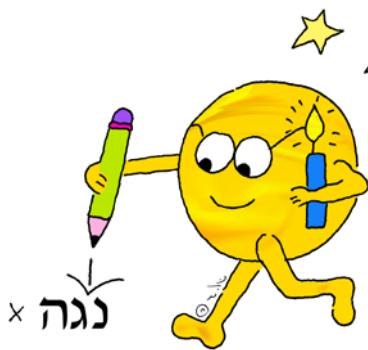
מילת השבוע

לשפוך אור על נוגה

לשוננו עשירה בשורשים הקשורים לתחום האור, ובהם זרח, בהק, נצץ ונצנץ, בהר, זהר, ברק, קרן. אליהם מצטרף השורש נגה אשר ממנו גזורים השם נגה (בלי ניקוד: נוגה) והפעלים נגה והגיה. המילה נגה והפועל נגה באים בתני"ך – בספרות הנביאים ובספרות החכמה – בעיקר בהקשרים שיריים, למשל: "לא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם, וְלַנֶּגֶה הַיָּרֵחַ לַאֲוִיר לְךָ, וְהָיָה לְךָ ה' לְאוֹר עוֹלָם וְאֵלֶיךָ לְתַפְאֲרֶתְךָ" (ישעיהו ט, יט); "הָעַם הַהֲלֹכִים בְּחֹשֶׁךְ רְאוּ אֹר גְּדוֹל, יִשְׁבִּי בְּאֶרֶץ צְלֻמוֹת אֹר נֶגְהָ עֲלֵיהֶם" (ישעיהו ט, א). נגה משמעו 'אור', ונגה משמעו 'האיר'. לשם המופשט נוגה אף יש צורת רבים – נגהות (ישעיהו ט, ט), בדומה לבוהן-בהונות.

מה הקשר בין נוגה במשמעות 'אור' שבתני"ך ובין כוכב הלכת נוגה? בספר יואל נקשרת המילה נוגה לכוכבים: "שֶׁשֶׁשׁ וַיָּרֵחַ קִדְרוּ וְכֹכְבֵי אֶסְפוּ נֶגְהָם" (ב, י; ד, טו). אבל רק בספרות חז"ל נתייחדה מילה זו לציון כוכב הלכת הבהיר ביותר במערכת השמש (נוס). נוגה נראה בזוהרו בשעות הערב או לפנות בוקר, ולפיכך חשבו הקדמונים שמדובר בשני כוכבים שונים. ייתכן שהשמות המקראיים אֶיֶלֶת הַשָּׁחַר (תהלים כב, א) והִילָל בֶּן שָׁחַר (ישעיהו יד, יב) מכוונים גם הם לכוכב לכת זה. יופיו וזוהרו של כוכב נוגה מוזכרים בפיט "מראה כהן" המושר בחלק מן הקהילות בסוף סדר העבודה בתפילת יום הכיפורים. בפיט זה מתואר הדרו של הכהן הגדול בצאתו מבית קודש הקודשים בשלל דימויים, ובהם: "כְּכֹכֵב הַנֶּגֶה בְּגִבּוֹל מִזְרַח – מְרָאָה כְהֵן".

בימינו השם נוגה רווח כשם פרטי, והוא מצטרף לשמות פרטיים אחרים מאותו תחום משמעות: אור, זיו, הלה, ז'הר וכן השמות הנגזרים אורכי, אורית, זינה, יהל, יז'הר ועוד. נגה כשם פרטי בא כבר במקרא – כשם של בן. כיום הוא בעיקר שם של בת – כנראה בגלל הסיומת a האופיינית לשמות ממין נקבה. ואולם המילה נגה (בה"א עיצורית) היא שם ממין זכר בדיוק כמו רגע, שבע, טרח.

מן השורש נגה נגזר פועל בבניין הפעיל – הגיה וכן שם הפעולה הגהה (הנו"ן השורשית נבלעת בדגש בגימ"ל). הגיה בימינו פירושו 'בדק בדיקה מדוקדקת של טקסט ותיקן טעויות שנפלו בו'. משמעות זו מתגלגלת משימושו של הפועל בלשון חכמים. בדיון בתלמוד על כתיבת ספר תורה נאמר: "אם הגיה בו [בספר התורה] אפילו אות אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו כתבו" (בבלי מנחות ל ע"א). לפי אחת הדעות הכוונה היא לחידוש כתיבן של אותיות מטושטשות כדי שתהיינה ברורות, מאירות. פירוש זה קושר היטב את הפועל הגיה אל המשמעות הבסיסית של השורש נגה – 'אור'.

הקשר בין אור ובין דבר ברור ומובן מוכר לנו גם מן המילים בהירות, הבהרה והארה וכן מן הצירופים 'ברור כשמש' ו'לשפוך אור'.